

Brunon Koniecko, *Nie żartujcie sobie z Bóstwa! Kontrowersje teologiczne w IV w. dotyczące Ducha Świętego na podstawie „Listów do Serapiona” św. Atanazego Wielkiego oraz dzieła „O Duchu Świętym” św. Bazylego Wielkiego*, Kraków 2019, ss. 205

W 2019 roku nakładem Wydawnictwa Benedyktynów Tyniec ukazała się książką autorstwa o. Brunona Koniecko OSB zatytułowana *Nie żartujcie sobie z Bóstwa! Kontrowersje teologiczne w IV w. dotyczące Ducha Świętego na podstawie „Listów do Serapiona” św. Atanazego Wielkiego oraz dzieła „O Duchu Świętym” św. Bazylego Wielkiego*. Pozycja ta jest opublikowaną wersją pracy magisterskiej autora, która w 2018 roku została obroniona na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie. Praca naukowa nosiła tytuł *Kontrowersje wokół Ducha Świętego w IV w. na podstawie „Listów do Serapiona” św. Atanazego Wielkiego oraz dzieła „O Duchu Świętym” św. Bazylego Wielkiego*, a jej promotorem był o. dr Damian Mrugalski OP. Fakt wydania pracy w wydawnictwie znajdującym się na liście wydawnictw publikujących recenzowane monografie naukowe świadczy o jej wysokim poziomie i oryginalności tematu. Sam autor zaznacza we wstępie, że brakuje w literaturze polskiej i obcojęzycznej wydawnictw prezentujących zagadnienia dotyczące sporów pneumatologicznych. Można zauważyć, że publikacje dotyczące Ducha Świętego to zazwyczaj modlitewniki lub podręczniki związane z przygotowaniem do przyjęcia bierzmowania, chociaż powstają także poważniejsze opracowania. Omawiana publikacja jest próbą uzupełnienia luki w polskiej literaturze na temat tworzącej się w IV wieku pneumatologii.

Książka o. Brunona Koniecko podzielona została na 3 rozdziały znajdujące się na stronach od 25 do 186. Oprócz tego wydawnictwo zawiera wykaz skrótów (s. 7), wprowadzenie autorstwa promotora, o. Damian Mrugalskiego (s. 9-16), wstęp autora (s. 17-23), wnioski (s. 187-197) oraz bibliografię (s. 199-205). Zgodę na wydanie (*superiorum permissu*) wyraził opat tyniecki, o. Szymon Hiżycki OSB. Na kartach tytułowych brakuje informacji o recenzentach naukowych, dlatego publikacja nie może być uznana za monografię naukową.

We wstępie autor omawia strukturę poszczególnych rozdziałów oraz przedstawia stan źródeł i opracowań dotyczących nauki o Duchu Świętym, szczególnie w IV wieku, gdy miały miejsce spory teologiczne związane z trzecią osobą Bożą. We wprowadzeniu o. Damian Mrugalski

zwraca uwagę na dysproporcję dotyczącą liczby i treści określeń opisujących Syna Bożego oraz Ducha Świętego. Miało to związek ze sporami doktrynalnymi toczącymi się w pierwszych wiekach, gdy przede wszystkim formułowano i broniono prawdy wiary dotyczące Jezusa Chrystusa. W konsekwencji o Duchu Świętym napisano i powiedziano stosunkowo niewiele, stąd też nie powstało dużo opracowań z zakresu pneumatologii. Te fakty tłumaczą zasadność wydania publikacji o. Brunona Koniecko. Jak wspominał we wprowadzeniu promotor, zasadnym byłoby poszerzenie materiału źródłowego o inne dzieła Bazylego Wielkiego oraz Grzegorza z Nyssy, jednak wtedy praca byłaby zapewne zbyt szeroka na ramy pracy magisterskiej.

W rozdziale pierwszym noszącym tytuł *Kontekst teologiczny powstania traktatów* autor przedstawia zarys historyczny kontrowersji ariańskiej. Przywołane zostają podstawowe informacje na temat Ariusza, soboru w Nicei, sporów teologicznych wokół terminu „współistotny” oraz życia, działalności i dzieł św. Atanazego Wielkiego i Bazylego Wielkiego. Ten rozdział można nazwać wstępnym dla kolejnych, podejmujących już zagadnienia związane z pneumatologią.

Drugi rozdział, jak wskazuje jego tytuł (*Natura Ducha Świętego*), przedstawia naturę trzeciej osoby Bożej. W tym miejscu pracy autor, odwołując się do źródeł, omawia relacje wewnątrz Trójcy Świętej, wskazując, że Duch Święty jest współistotny Ojcu i Synowi, dlatego też przynależne są Mu tytuły i atrybuty, którymi określa się Ojca i Syna (np. wieczny, wszechmogący). Na podstawie Pisma Świętego autor przywołuje imiona, którymi nazywany jest Duch Święty, i pokazuje, w jaki sposób Ojcowie Kościoła je rozumieli. Analiza biblijnych określeń trzeciej osoby Bożej była podstawą argumentów wymierzonych w duchobórców.

W ostatnim, trzecim rozdziale zatytułowanym *Działanie Ducha Świętego na zewnątrz Trójcy* autor, wciąż podkreślając jedność Ducha Świętego z Ojcem i Synem, chce ukazać Jego działanie w dziele zbawienia. Dla przejrzystości rozdział podzielony został na trzy punkty: stworzenie, zbawienie, eschatologia. Chociaż w tradycyjnej katechezie podkreśla się udział poszczególnych osób bożych w kolejnych etapach historii zbawienia (stworzenie to „czas Boga Ojca”, zbawienie – „czas Chrystusa”, uświęcenie – „czas Ducha Świętego”), to każdy z „aktów dzieła zbawczego” jest dziełem całej Trójcy Świętej. Znaczy to, że od początku obecny jest w historii Duch Święty i to On objawia swoją moc – równi z Ojcem i Synem stwarza świat i człowieka, jest obecny w ziemskim życiu i dzie-

le Chrystusa, nieustannie uświęca Kościół pielgrzymujący, aż dokona się zmartwychwstanie ciał na końcu dziejów.

Wnioski zebrane po przedstawieniu treści trzech rozdziałów pracy są podsumowaniem wyводу autora. Przypomina on, że celem pracy było ukazanie rodzącej się pneumatologii w IV wieku, czyli w okresie sporów teologicznych związanych z działalnością Ariusza. Autor przypomina rozumienie podstawowych terminów, jak substancja, hipostaza, współistotny. Podkreśla także, że wybrane przez niego dwa dzieła źródłowe są pierwszymi, które podejmują zagadnienia nauki o Duchu Świętym w epoce patrystycznej. Autor jest także świadomy, że są inne źródła i zagadnienia, które należałoby zbadać, i że jego opracowanie nie wyczerpuje tematu. Stąd zachęta do dalszych badań i publikacji.

Będąca ostatnim elementem pracy bibliografia została właściwie skonstruowana z podziałem na źródła, encyklopedie i słowniki oraz opracowania. Zastanawiać może jedynie, dlaczego w źródłach została umieszczona pozycja „Bazyli Wielki, *Listy. Wybór*, przekł. W. Krzyżaniak, Warszawa, 1972”, a w treści książki autor nie odnosi się do niej ani razu, nie zostaje ona także przywołana w przypisach. Pozostałe pozycje bibliograficzne zostały umieszczone w odnośnikach do tekstu.

Od strony formalnej publikacja została bardzo starannie przygotowana. W pracy nie natrafiono na błędy językowe i stylistyczne, a inne usterki drukarskie zdarzają się sporadycznie (jak np. na s. 121). Układ książki jest przejrzysty i jasny, a czcionka odpowiednio dobrana. Da się zauważyć troskę autora oraz osób odpowiedzialnych za redakcję o właściwe przygotowanie książki do druku. Warto jednak zwrócić uwagę na ujednolicenie przypisów do tekstów źródłowych – autor nie jest konsekwentny w sposobie podawania lokalizacji poszczególnych ustępów zarówno w wydaniu krytycznym, jak i w tłumaczeniu polskim, z którego korzysta.

Należy żywić nadzieję, że wydanie omówionej książki przyczyni się do dalszych badań i publikacji samego autora oraz innych badaczy, aby uzupełnić lukę w polskiej literaturze naukowej dotyczącej pneumatologii patrystycznej. Z pewnością zagadnienie jest tego warte.